

УДК 821.111

DOI: [https://doi.org/10.18524/2307–4604.2023.1\(50\).285553](https://doi.org/10.18524/2307–4604.2023.1(50).285553)

ДИФУЗНА І ЛАБІРИНТНА НАРАТИВНА НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ В АНГЛОМОВНІЙ ПОСТМОДЕРНІСТСЬКІЙ МІНІМІЗОВАНІЙ ПРОЗІ

Заваринська М. С.

аспірантка,

Львівський національний університет імені Івана Франка

ORCID 0000–0002–3734–8989

У статті обґрунтовано поняття дифузної і лабіринтної наративної невизначеності в англomовній постмодерністській мінімізованій прозі. Доведено, що творення наративної невизначеності може здійснюватися за допомогою специфічних наративних технік «дифузія» та «лабіринт», які ми ідентифікуємо як прояви наративно-ризоматичного постмодерністського текстотворення. Відтак, основою формування наративної невизначеності слугує поєднання наративної техніки (дифузія або лабіринт), композиційно-стилістичних модифікацій та лінгвостилістичних засобів (іронія, лексичний повтор, персоналіфікація). Невизначеність, як наскрізна ідея постмодернізму, простежується в експериментальних текстах через особливу текстобудову та модифіковану композиційно-стилістичну структуру тексту. Наратор мінімізованої прози будує наратив з метою створення постійного сумніву в його трактуванні на усіх рівнях композиційно-стилістичної структури тексту. Спостерігаємо появу композиційно-стилістичних модифікацій на змістовому, формальному та формально-змістовому рівнях, які створюють специфічний образ-символ на асоціативно-образному рівні. Композиційно-стилістичні модифікації кожного вищезданого рівня можуть бути домінантними під час творення дифузної або лабіринтної наративної невизначеності. Як показав наш попередній аналіз англomовних постмодерністських мінімізованих текстів або їх фрагментів, для дифузної наративної невизначеності домінантними виступають композиційно-стилістичні модифікації на формальному та формально-змістовому рівнях, а для лабіринтної наративної невизначеності — на змістовому, формальному та формально-змістовому рівнях. У формуванні наративної невизначеності провідну роль відіграє постать наратора. З його ініціативи художній текст побудований таким чином, аби створити ефект сумніву трактування, що характеризує його як ненадійного оповідача. Дифузна наративна невизначеність актуалізується за посередництва множинного наратора, тоді як лабіринтна наративна невизначеність через гетеродієгетичного наратора у екстрадієгетичній ситуації. Сприйняття англomовної постмодерністської мінімізованої прози з проявами наративної невизначеності вимагає від наратора (читача)

гнучкості мислення, відкритості до різних інтерпретацій та готовності до активного включення своїх когнітивних здібностей.

Ключові слова: дифузія, лабіринт-ризом, наратив, наратор, невизначеність, мінімізована проза, постмодернізм.

DIFFUSIVE AND LABYRINTH NARRATIVE UNCERTAINTY IN ENGLISH POSTMODERN SHORT-SHORT STORIES

Zavarynska M. S.

postgraduate student,

Ivan Franko National University of Lviv

ORCID 0000–0002–3734–8989

In the article there is grounded the notion of diffusive and labyrinth narrative uncertainty in English postmodern short-short stories. In our investigation, there is proved that the emergence of narrative uncertainty is caused by specific narrative techniques such as diffusion and labyrinth which we identify manifestations of the narrative-rhizomatic principle of text form. Thus, the basis of narrative uncertainty creation is the mixture of a narrative technique (diffusion or labyrinth), compositional modifications and linguo-stylistic devices (irony, lexical repetition, personification). Uncertainty as a transversal postmodern idea is traced in experimental texts through unconventional text building, modified text compositional structure. Narrator of a short-short story creates a narrative with the purpose of establishing a permanent hesitation in the interpreting at each level of text compositional structure. Thus, the emergence of compositional modifications can be observed at content level, formal level, and formal-content level which create a specific symbol at figurative-symbolic level. Compositional modifications at one of the abovementioned levels serve as the principal agent of the specific type of narrative uncertainty creation — diffusive or labyrinth narrative uncertainty. A preliminary analysis of English postmodern short-short stories has shown that compositional modifications at the formal and formal-content levels function as a key forming agent for diffusive narrative uncertainty. As to labyrinth narrative uncertainty, compositional modifications at content level, formal level, and formal-content are dominant. The leading role in the uncertainty formation belongs to narrator. Narrator builds a narrative in such a manner that it becomes complicated to interpret. That fact characterize narrator as unreliable storyteller. Diffusive narrative uncertainty is actualized by means of multiple narrator, whereas labyrinth narrative uncertainty through heterodiegetic narrator in extradiegetic situation. Perception of English postmodern short-short stories with the expressions of narrative uncertainty demands from narrator (reader) flexible mindset, openness to different interpretations and readiness for active usage of cognitive skills.

Key words: diffusion, labyrinth-rhizome, narrative, narrator, postmodernism, short-short story, uncertainty.

Експериментальне поєднання речей, що характерно для постмодерністського світогляду, охоплює усі сфери гуманітарного напрямку діяльності людини — філософію, живопис, архітектуру, мовознавство, літературознавство та ін. Естетичний вплив непоєднаних речей транслює враження невизначеності, незрозумілості, сумніву. Експериментальність постмодерністського письма полягає у розмиванні чітких меж, ustalених канонів текстотворення. Англомовна постмодерністська мінімізована проза (АПМП) поєднує авторський експеримент в двох контекстах — редукція літературної форми та наповнення літературного змісту мовними засобами, наративними техніками, які транслюють ідею невизначеності. Художній текст АПМП з наявною в ньому наративною невизначеністю (НН), що є результатом специфічної манери формування оповіді з інтенції автора, вимагає від читача гнучкості мислення задля можливості його інтерпретації.

Мета статті полягає у виявленні та описі мовних проявів типів НН — дифузної наративної невизначеності (ДНН) та лабіринтної наративної невизначеності (ЛНН) в АПМП. Задля досягнення поставленої мети було вирішено такі **завдання**, як обґрунтування поняття наративної невизначеності (НН) з її поділом на ДНН на основі наративної техніки «дифузія» та ЛНН на основі наративної техніки «лабіринт»; ідентифікація композиційно-стилістичних модифікацій (КСМ) в АПМП на змістовому, формальному, формально-змістовому рівнях композиційно-стилістичної структури (КСС) тексту; ідентифікація ЛЗ, залучених у творення ДНН та ЛНН у АПМП; визначення типу наратора, характерного для ДНН та ЛНН.

Методи дослідження НН в АПМП ґрунтуються на комплексному підході, що включає описовий метод (для виокремлення та обґрунтування ДНН та ЛНН); трансформаційний метод (для аналізу КСМ), компонентний і дистрибутивний аналіз (для визначення кількох значень у лексемі при їх одночасному функціонуванні).

Результати та обговорення. За Різель Е. та Піхтовніковою Л. С. художній текст функціонує на основі взаємодії таких рівнів: змістового, формального, формально-змістового та асоціативно-образного (Riesel, 1974; Піхтовнікова, 1992). Асоціативно-образний рівень продукує задуманий автором образ-символ, що є результатом поєднання вжитих прийомів на усіх інших рівнях, і трактується адресантом тексту індивідуально. КСМ на рівнях КСС тексту покликані сформувати неоднозначне тлумачення тексту, тим самим активно залучаючи ког-

нітивні механізми свідомості адресанта тексту. Під «модифікацією» розуміємо нетрадиційне, експериментальне авторське застосування елементів текстової структури АПМП на змістовому, формальному та формально-змістовому рівнях. За Ф. С. Бацевичем, відхилення від мовної норми є «мовними девіаціями» — різними типами порушень власне мовних норм, мовленнєвих конвенцій, стратегій мовлення, імплікацій та імплікатур дискурсу тощо в «нормальних» станах свідомості (Бацевич, 2000).

У нашому дослідженні ми використовуємо поняття НН, під яким розуміємо наративну ситуацію сумніву адресанта художнього тексту щодо трактування його сенсів, спровоковану авторською інтенцією до експериментування з рівнями КСС.

У основі ДНН лежить поняття «**дифузія**». Первісно явище «дифузії» (від лат. *diffusio* — розповсюдження, поширення, розтікання) — це взаємне проникнення одна в одну дотичних речовин внаслідок руху їхніх частинок (атомів, молекул, іонів, електронів, а також квазі-частинок — у конденсованому середовищі) (Дифузія).

У 1952 р. Т. Хегерstrand увів поняття «просторової дифузії» — розповсюдження певного явища від центру до периферії, що знайшло своє відображення й у мові — мовна дифузія як процес проникнення іншомовного елемента в певну мовну систему. У дослідженні НН ми розглядаємо також **дифузію значень**, що базується на метонімії як прийомі поетичного мовлення, у якому значення слова переноситься з певного явища чи предмета на інші за суміжністю просторового, часового, атрибутивного, каузального типу (Дифузія просторова).

«Дифузія» світоглядів, як ключова ознака постмодернізму, позначилася й на літературному мистецтві. У площині теорії літератури виникає поняття «дифузії» — поєднання раніше непоєднаних жанрів та родів. У контексті постмодерністської оповіді, де письменник виходить за «звичні» рамки написання художнього тексту, процес дифузії передбачає «взаємопроникнення елементів різних родів та жанрів» в одному художньому творі. Іншими словами, відбувається «деканонізація» певного жанру — інтенційний відхід від жанрового «шаблону», або усталеного канону написання художнього твору. Така міжжанрова дифузія є результатом впливу масової культури на суспільство. Постмодерністська мовна гра, деконструйований наратив з додаванням переосмислених та запозичених тем, героїв, сюжетів — все це характеризує постмодерністську оповідь як поліморфну (Бабелюк, 2014).

Як наративна техніка, дифузія проявляється через поліфонію нараторів, взаємозаміну (дифузію) наративних форм, що в художньому тексті проявляється через використання невластиво-прямої мови, по черговість оповіді від першої та третьої особи, що виражено синтаксично, змішування змістових елементів двох або більше жанрів, авторське експериментування на лексичному рівні, що призводить до **дифузії значень**.

В основі ЛНН лежить концепт **лабіринту-ризому**, або ризоморфного лабіринту, що трактується як безкінечно розімкнений простір сенсів, арена постмодерністської гри або мережа безкінечних входів і виходів, які переплітаються між собою, але не є домінуючими один стосовно одного. У. Еко вбачає у концепції ризому, «гнучку фіксовану структуру» Ж. Делеза та Ф. Гваттарі, прообраз лабіринту-ризому. Лабіринт-ризома є втіленням цього невизначеного стану між хаосом та впорядкованістю. Головна відмінність між класичним лабіринтом і лабіринтом-ризомою полягає у способі їх «подолання». У класичному лабіринті наявними є накреслені шляхи, за якими мандрівник (читач), рано чи пізно, дістанеться необхідної точки. Лабіринт-ризома — нескінченна мандрівка, шляхи якої мандрівник (читач) прокладає сам.

У контексті наративної техніки лабіринт-ризома проявляється через відкриту кінцівку, смислово незавершеність речень, різні хронотопи персонажів, наратора-спостерігача, який перебуває поза дієгезисом, та труднощі в ідентифікації об'єкта оповіді, що синтаксично виражено через безособові речення. Прояви лабіринту-ризому спостерігаємо також у мережеві літературі, що є певним «симбіозом» літератури та інтернет-простору з цілою низкою технологічних прийомів. До таких відносимо доповнення власне тексту гіперпосиланнями, звуковими та візуальними об'єктами, мультиплікацією, елементами комп'ютерної гри тощо. Вищевказані «спецефекти» активізуються через виконання читачем певних алгоритмів, наприклад, натискання кнопок, які скеровують на різноманітні варіанти розвитку сюжету, тощо. Таким чином, читач «блукає» серед ймовірних сюжетних ліній, де основне — нові сенси, які виникають при їх певному виборі.

Наративні техніки «дифузія» та «лабіринт» ми розглядаємо як різновиди наративно-ризоматичного принципу повістування, що полягає у способі нелінійності викладу, гетерогенності тексту. ДНН та

ЛНН функціонують через певний тип наратора та КСМ. На матеріалі мінімізованих текстів Л. Девіс ідентифіковано ЛЗ, які виконують допоміжну НН, що схематично зображено на рис. 1.

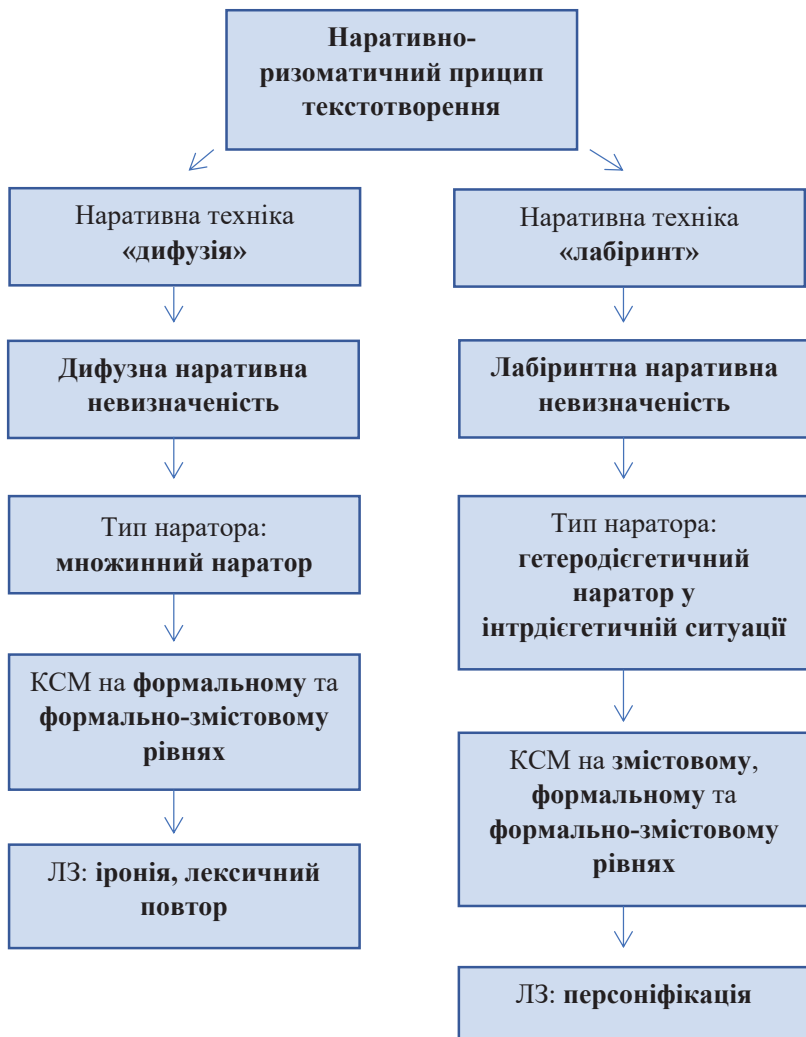

Рис. 1. Генеза ДНН та ЛНН

КСМ, які виступають інструментами у створенні НН, включають: **на змістовому рівні** — труднощі у розподілі художнього тексту на експозицію, зав'язку, розвиток дії, кульмінацію, розв'язку, або розділи, абзаци; **на формальному рівні** — текст обмежений обсягом, у вигляді надфразової єдності, діалогічної єдності, наявність графічної неоднорідності (Бочечка); **на формально-змістовому рівні** — експериментування у використанні фонем, морфем, лексем, речень, «дифузія значень». Граматично зафіксована зміна суб'єкта оповіді. Безособні конструкції.

Наприклад, прояви ДНН присутні в художньому тексті «Susie Brown will be in town» (Davis, 2008): «*Susie Brown will be in town. She will be in town to sell her things. Susie Brown is moving far away. She would like to sell her queen mattress. Do we want her queen mattress? Do we want her ottoman? Do we want her bath items? It is time to say goodbye to Susie Brown. We have enjoyed her friendship. We have enjoyed her tennis lessons.*».

На змістовому рівні КСМ ідентифікуємо елементи сюжету таким чином: зав'язка — «*Susie Brown will be in town. She will be in town to sell her things.*», розвиток дії — «*Susie Brown is moving far away. She would like to sell her queen mattress.*», кульмінація — «*Do we want her queen mattress? Do we want her ottoman? Do we want her bath items?*», розв'язка — «*It is time to say goodbye to Susie Brown. We have enjoyed her friendship. We have enjoyed her tennis lessons.*».

На формальному рівні КСМ ідентифікуємо у побудові цього художнього тексту у вигляді **діалогічної єдності**, послідовності реплік, підпорядкованих синтаксичним правилам. Спостерігаємо нашарування нарації від першої та третьої осіб, комінукативна мета якої спонукати адресанта тексту до співчуття нараторові та формування негативної оцінки описаного персонажа *Susie Brown*.

КСМ виражені зміною суб'єкта оповіді. Спостерігаємо граматично оформлені речення від першої особи (We) та третьої особи (She). Використання оповіді від першої особи «We» замість першої особи «I» розцінюємо як **іронію**, аби підкреслити «єго» ображеного друга.

На формально-змістовому рівні також ідентифікуються КМС, які полягають у використанні лексеми «*tennis lessons*». Можна зробити припущення, що персонаж *Susie Brown* проявила себе як недобрий друг. І теніс, як парна гра, і дружба передбачають віддачу від обох гравців (друзів). Таким чином, **дифузія значень** полягає у перенесенні правил гри у теніс на поняття дружби. **Лексичний повтор** у реченнях

«*Susie Brown will be in town. She will be in town to sell her things.*» свідчить про певний страх наратора визнати, що, все таки, дружба завершилася і зустріч не відбудеться. Оскільки спочатку спостерігаємо ствердження «*Susie Brown will be in town.*», яке супроводжується подальшим уточненням «*She will be in town to sell her things.*».

Отже, на асоціативно-образному рівні цього художнього тексту АПМП виникає образ взаємної дружби як парної гри. У контексті КСМ визначальними у формуванні ДНН слугують **змістовий рівень** та **формально-змістовий рівень** КСС. На цьому прикладі АПМП оповідач має ознаки **множинного наратора**. Оповідач змінюється першою та третьою особами.

Прикладом проявів ЛНН може слугувати художній текст «The Outing» (by L. Davis): «*An outburst of anger near the road, a refusal to speak on the path, a silence in the pine woods, a silence across the old railroad bridge, an attempt to be friendly in the water, a refusal to end the argument on the flat stones, a cry of anger on the steep bank of dirt, a weeping among the bushes.*».

На змістовому рівні КСМ ідентифікуємо у виокремленні елементів сюжету шляхом зіставлення їх з емоціями чи діями, описаними в даному тексті, та відсутності розв'язки. Наприклад, зав'язка — «*An outburst of anger near the road, a refusal to speak on the path...*», розвиток дії — «*a silence in the pine woods, a silence across the old railroad bridge...*», кульмінація — «*a refusal to end the argument on the flat stones, a cry of anger on the steep bank of dirt, a weeping among the bushes.*». Очевидно, щось важливе трапилося між рядків «*a silence in the pine woods, a silence across the old railroad bridge, an attempt to be friendly in the water...*», бо далі місце дії змінюється на водойму. Кінцівка залишається без розв'язки, відкритою для трактування адресантом тексту відповідно до його емпіричного досвіду. Сюжет описаний через «лабіринт емоцій», який вдало ілюструє психологічну теорію прийняття, що складається з п'яти стадій — заперечення, гнів, торг, депресія та прийняття.

На формальному рівні КСМ полягають у функціонуванні художнього тексту як **повідомлення**, що лише описує розвиток ситуації у тезовому викладі. Подібна форма опису сюжету створює ефект відсутності наратора, наче оповідь ведеться сама собою. Таким чином, цикл емоцій та ефект відсутності оповідача відкривають перед адресантом тексту множинність інтерпретацій у контексті образу наратора та достовірності повідомленого у тексті.

На формально-змістовому рівні КСМ актуалізуються через **одно-складне безособове називне речення**, що містить лише підмет та обставину місця. Наратор, спостерігаючи, констатує послідовність певних подій, проте з ким вони відбуваються — невідомо. Адресант тексту, трактуючи його, блукає у лабіринті описаних емоцій. Крім цього, автор вдається до **персоніфікації**, адже емоції виникають неначе самостійно та живуть своїм життям.

Підсумовуючи вищевказане, на асоціативно-образному рівні цього художнього тексту АПМП виникає образ наратора, який у байдужому та монотонному викладі повідомляє про чийсь сварку і переживання. У контексті КСМ визначальними у формуванні ЛНН є **змістовий, формальний та формально-змістовий рівні КСМ**. На даному прикладі АПМП оповідач має ознаки **гетеродієгетичного наратора в інтрадієгетичній ситуації**, який повістує, перебуваючи поза дієгезисом.

Висновки. Отже ДНН, в основі якої лежить наративна техніка «дифузія», виражена на формальному та формально-змістовому рівнях. ЛНН, базована на наративній техніці «лабіринт-ризома», виражена на змістовому, формальному та формально-змістовому рівнях. Серед ЛЗ, як допоміжних інструментів творення НН, у текстах присутні іронія, лексичний повтор, персоніфікація. В цілому дослідження НН у лінгвістичних та літературознавчих студіях становлять значний внесок у розуміння та аналіз феномена невизначеності в АПМП, а саме забезпечення нових методик розкриття глибинних сенсів і структурних особливостей мінімізованих текстів.

Список літератури

- Бабелюк О. А. Американська постмодерністська проза малої форми: дифузія жанру чи жанрові різновиди? *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка*. Сер. : Філологічні науки. 2014. № 1. С. 13–19.
- Бабелюк О. А. Поетика постмодерністського художнього дискурсу: принципи текстотворення (на матеріалі сучасної американської прози малої форми) : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.04. Київ, 2010. 32 с.
- Бацевич Ф. Основи комунікативної девіатології : монографія. Львів, 2000. 236 с.
- Бочечка С. Карнавальна стихія понад усе! (рец. на кн. : «Мальва Ланда» Ю. Винничука). URL: <http://sumno.com/4u> (дата звернення: 15.04.2023).
- Дифузія. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=24421 (дата звернення: 20.04.2023).
- Дифузія просторова / Савчук І. Г. // Словник суспільної географії. URL: <https://geohub.org.ua/node/3426> (дата звернення: 25.04.2023).

Пихтовникова Л. С. Композиционно-стилистические особенности стихотворной басни (на материале немецких стихотворных басен XVIII в.) : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Київ, 1992. 338 с.

Davis L. 2008. URL: https://blog.bestamericanpoetry.com/the_best_american_poetry/2008/09/lost-things-by.html (дата звернення: 07.03.2023).

Riesel E. Theorie und Praxis der linguostilistischen Textinterpretation. Moskau : Verlag Hochschule, 1974. 184 p.

References

Babelyuk O. A. (2014). Amerykanska postmodernistska proza maloyi formy: dyfuzi-ya zhanru chy zhanrovi riznovydy? Naukovyy visnyk DDPU imeni I. Franka. Ser. Filolohichni nauky. № 1. S. 13–19.

Babelyuk O. A. (2010). Poetyka postmodernistskoho khudozhnoho dyskursu: prynt-sy-py tekstotvorennya (na materialy suchasnoyi amerykanskoji prozy maloyi formy): doctor of philology dissertation abstract: 10.02.04. Kyiv, 32 s..

Batsevych F. (2000). Osnovy komunikatyvnoyi deviatolohiyi: monohrafiya / F. S. Batsevych. Lviv, 236 s.

Bochechka S. Karnavalna stykhiya ponad use! (rets. na kn. : «Malva Landa» Yu. Vynnychuka). URL: <http://sumno.com/4u> (date of access: 15.04.2023).

Dyfuziya. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=24421 (date of access: 20.04.2023)

Dyfuziya prostorova. Savchuk I. H. // Slovnyk suspilnoyi heohrafiyi. URL: <https://geohub.org.ua/node/3426> (date of access: 25.04.2023)

Pikhtovnikova L. S. (1992). Kompozitsionno-stilisticheskiye osobennosti stikhot-vornoy basni (na materiale nemetskikh stikhotvornykh basen 18 v.): candidate of philology dissertation: 10.02.04. Kyiv, 338 s.

Davis, L. (2008). URL:https://blog.bestamericanpoetry.com/the_best_american_poetry/2008/09/lost-things-by.html (дата звернення: 07.03.2023).

Riesel E. (1974). Theorie und Praxis der linguostilistischen Textinterpretation. Moskau Verlag Hochschule, 184 p.

Стаття надійшла до редакції 15.05.2023 року